

Як розвивати сировинну базу?

Іншими словами: де молокопереробному підприємству взяти вдосталь молока, дефіцит якого в Україні весь час зростає? Відповідь на це актуальне запитання намагалися знайти на семінарі-тренінгу «Розвиток сировинної бази молокопереробного підприємства», який відбувся 29 вересня у Києві. Організатори – Проект розвитку молочного сектору, що здійснюється Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) у співпраці з Шведською агенцією міжнародного розвитку (Sida), та журнал «Молочна промисловість» (Видавничий Дім «Продукты питания»).

В семінарі взяли участь заступники директорів молокопереробних підприємств з сировини, виробники молока, науковці та інші зацікавлені спеціалісти. Також на семінарі були присутні радник з питань сільського господарства, при-

роди та якості харчових продуктів посольства Королівства Нідерландів в Україні Мейвес Браувер та директор голландської компанії «Фрізіан», яка займається молокопереробним бізнесом, Зібрін Ван дер Зваг.

Організатори цього заходу упродовж усіх робочих секцій намагалися всебічно, на цифрах і фактах, проаналізувати ситуацію, що склалася на українському ринку молочної сировини, і накреслити шляхи вирішення цієї проблеми.

На семінарі було обговорено такі теми: «Перспективи молочного сектору в Україні і в світі»; «Чому в Україні вирізають корів?»; «Шляхи розвитку сировинної бази. Технології підтримки господарств»; «Потреби виробників молока в інвестиціях»; «Програмні засоби планування раціонів та виробництва кормів»; «Технології розвитку молочного бізнесу». У рамках роботи семінару-тренінгу відбувся «круглий стіл» з активним обговоренням усіх наболілих питань, а також – робота в групах, де учасникам було запропоновано вирішити конкретні завдання. Завдання були побудовані на конкретних прикладах з життя.

Уже коротка презентація на початку семінару засвідчила, що проблему збільшення виробництва молока в Ук-

раїні можна вирішити. Проект розпочав свою діяльність у квітні 2005 р., і її результатом є зростання надойв та поліпшення якості молока у тих господарствах, які з ним активно співпрацювали. Навіть у спекотному 2007 р. у 19 пілотних господарствах Проекту виробництво молока збільшилося на 5,5%, тоді як сільгоспідприємства Вінницької області зменшили його на 8,6%, а в цілому по Україні – на 11,2%. Надой на одну корову у цих 19 пілотних господарствах теж кращі – 3859 кг, тоді як в області надують 3127 кг від однієї корови.

Поліпшення цих показників і збільшення виробництва молока було основним завданням Проекту, який до кінця цього року завершує свою діяльність. Здійснювалась вона у формі консультацій, семінарів, тренінгів, створення схем доступу до фінансів, сприяння в їх отриманні, й аж ніяк не наданням безпосередньої фінансової допомоги. Ті знання, які отримали клієнти Проекту і застосували їх на практиці, дали позитивні результати.

Загалом же по Україні картина щодо молочної сировини не є втішною. Це детально, на конкретних цифрах та фактах, було продемонстровано у доповідях-презентаціях керівника Проекту Михайла Павличенка «Перспективи молочного сектору в Україні і в світі» та «Чому в Україні вирізають корів?». Відповідь на останнє питання дають цифри порівняння рентабельності галузей рослинництва і виробництва молока.

Причини вирізання корів *особистими приватними господарствами* прості: річні надходження від продажу молока становлять, в середньому, біля 1000 доларів, тобто 83 долари на місяць. Віднявши від цієї суми витрати на утримання (концкорми, лікування...), одержимо приблизно 60 доларів прибутку. Уявивши перспективу прибутку 60 доларів, починаеш розуміти, чому в Україні продовжують вирізати корів. Бо тримати їх не вигідно! Найперше – у дрібних селянських господарствах, де багато ручної праці.

Причини вирізання корів *сільгоспідприємствами* є дві:

- збитковість виробництва молока для середнього українського с/г підприємства у період до 2007 р. (якщо брати до уваги його реальну, а не облікову собівартість)
- низька рентабельність виробництва молока (починаючи з 2007 р.) у порівнянні з рослинництвом

Порівняння рентабельності рослинництва і тваринництва (1996–2007)

Рік	Рослинництво	Тваринництво	Молоко*
1996	29,7	-39,7	-44
2000	30,8	-33,8	-6
2001	35,8	-6,6	-0,8
2002	22,3	-19,8	-13,8
2003	41,7	-18,8	9,9
2004	20,3	-11,3	-0,4
2005	7,9	5	12,2
2006	11,3	-11	-3,7
2007	32,1	-13,2	13,8

* Реальна собівартість є вищою за облікову приблизно на 15% через те, що до облікової собівартості не включаються витрати по утриманню ремонтного молодняка. Тобто для визначення реальної собівартості потрібно до облікової собівартості додати собівартість утримання ремонтного молодняка і цю суму зменшити на суму надходжень від вибравки стада (тобто від реалізації на м'ясо старих корів). Інший шлях визначити реальну собівартість – це нарахування амортизації на корову;

Виробництво молока та надій на корову в Україні (1990–2007)

Децю іншу картину спостерігаємо у великотварних господарствах з ефективним менеджментом, але висновок щодо причин вирізання корів стосується всього молочного сектору. Зменшення

виробництва молока в Україні пов'язане зі скороченням поголів'я, бо продуктивність худоби назагал зростає.

Попри цю невтішну статистику, Україна входить до п'ятірки найбіль-

ших експортерів молокопродуктів у світі – разом із Новою Зеландією, ЄС, Австралією, Аргентиною та США. Позитивним для нас є й той факт, що кон'юнктура світового ринку є сприятливою для виробників молока в усьому світі. Населення Землі зростає вдвічі швидше, ніж виробництво продовольства, у тому числі й молокопродуктів, то ж потреба у них весь час збільшується. Останнім часом спостерігаємо дефіцит земель через біодизельний бум: вирощування ріпаку, сої, кукурудзи. У ЄС хочуть отримувати з біомаси 10% палива та електроенергії, а для цього треба задіяти одну третину усіх орних земель. Уже зараз у Європі відчувають дефіцит земель для вирощування кормів. Це також впливає на нестачу молокопродуктів і ціни на сире молоко. Такі міжнародні фактори є сприятливими для українських виробників молочної продукції.

То ж які шляхи розвитку сировинної бази можна запропонувати? Адже відсутність сирого молока може поста-

вити під сумнів основний бізнес молокопереробників. Попри це, деякі йдуть шляхом «не роблю нічого, ринок усе врегулює сам». Справді, дефіцит молока приводить до підвищення закупівельних цін. Цей фактор стимулює виробника молока. Він сам докладє чимало зусиль і коштів, аби збільшити виробництво і отримати більше прибутків. Тоді утворюється надлишок, що, знову ж таки, впливає на ціни: вони знижуються. Такі ринкові коливання відбуваються періодично, але вони не можуть тривати безкінечно. Вирізати корів можна швидко, але неможливо миттєво відновити стадо. Й не усі переробники здаються на волю ринку. Чимало з них намагаються розвивати власну сировинну базу. І, як зазначив у своїй презентації Михайло Павличенко, для цього є кілька шляхів: налагодити власне виробництво молока (є декілька варіантів), або ж підтримувати у різний спосіб господарства своєї зони постачання.

Сьогодні така спокуса – придбання господарств, зруйнованих чи діючих

ферм, є у багатьох переробних підприємств. Керівник чи власник думає: «Я куплю господарство і буду мати багато дешевого молока. Це збільшить рентабельність продуктів його переробки і дасть конкурентну перевагу». Однак ця думка є хибною.

Виробництво молока – цілком окремих, інший бізнес. І він ніколи не буде успішним, якщо йому не приділяти такої ж уваги, що й основному. Тобто потрібно або самому ним займатися, або знайти кваліфіковану людину, яка буде це робити. І такій людині слід надати відповідні повноваження. Придбання ферми молокопереробним підприємством може обернутися придбанням нової проблеми. На думку спеціалістів Проекту, у більшості випадків найкращий спосіб вирішення сировинної проблеми – підтримувати господарства своєї зони постачання.

Досвід співпраці вінницького Проекту з господарствами області показав, що навіть шляхом невеликих інвестицій можна досягти відчутних результатів. Наприклад, придбання кормороздатчика може збільшити надої на 8% при тих же раціонах. Якщо ж поліпшити раціон годівлі, інвестувати в генетику, у навчання персоналу, то це дасть ще більший ефект, як-от у СТОВ «Писарівка». Ще кілька років тому на цій фермі було 400 корів, від яких надоювали по 1,5 т молока. Зараз у господарстві налічується 500 корів, від яких надоюють в середньому по 6 т молока на рік.

Інші шляхи поліпшення сировинної бази потребують більших інвестицій – у будівництво і реконструкцію ферм, у техніку для виробництва кормів, у доїльне обладнання, у племінну худобу тощо. Але важливо вміти спрогнозувати результат від цих інвестицій. Саме для планування витрат фахівцями Проекту були створені спеціальні програмні продукти. На семінарі доповідь «Програмні засоби планування раціонів та виробництва кормів» зробив агроном Проекту Євген Яшук. Ці програми допомагають правильно підібрати раціони годівлі, виходячи з оцінки продуктивності корів та періодів лактації, а також спланувати структуру посівів (сівозміни), розрахувати виробничу собівартість рослинництва і потребу в ресурсах.

Презентації Михайла Павличенка також торкалися питання потреб українських виробників молока в інвестиціях, а також технологій розвит-

Шляхи розвитку сировинної бази

ку молочного бізнесу. Доповіді базувалися на конкретних цифрах і фактах, їх потім жваво обговорювали на «круглому столі». Активну участь у цьому обговоренні взяли голландські гості, які представляли на семінарі потенційних інвесторів. Голландці зізналися, що український ринок їх дуже цікавить, чимало компаній уже зараз готові інвестувати у нашу молочну галузь. І першим кроком для цього стало створення голландсько-українського проекту «Інфомолоко». Проект розраховано на три роки й фінансує його міністерство економіки Королівства Нідерландів. Він «має на меті підвищення виробництва молока в Україні на всіх етапах «від поля до споживача» шляхом залучення професійних голландських компаній до якісної співпраці та передачі досвіду й передових технологій українським колегам». Також передбачено проведення маркетингових досліджень стану виробництва та переробки молока в Україні, експертного аналізу сучасних потреб та проблем галузі, розробку проектів, бізнес-планів, SWOT-аналізу

молочних ферм та молокопереробних заводів. Директори українських переробних підприємств та ферм у межах цього Проекту зможуть взяти участь у бізнес-турах до Голландії з метою ознайомлення з передовими технологіями, а робітники матимуть змогу стажуватися на фермах та передових підприємствах цієї «молочної» країни. В Україні планується впровад-

ження двох пілотних проектів: на молокопереробному заводі буде встановлено сучасну лінію з виробництва сирів – «сироробну машину», а в молочному господарстві – впроваджене новітнє рішення зі зберігання та переробки гною. З голландської сторони в проекті «Інфомолоко» беруть участь найвідоміші компанії – лідери молочного сектору країни.

Розповідають учасники семінару

Оксана Нагорна,
начальник відділу сировини ЗАТ «Юрія» (ТМ «Волошкове поле»)

Тема, яку порушували на сьогоднішньому семінарі, є дуже актуальною для нашого підприємства. Ми випускаємо цільномолочну продукцію, яка є досить «вибагливою» до сировини. Загалом 70% її заготовляємо у приватному секторі, й лише 30 — на великотоварних фермах. Сьогоднішній семінар є для мене дуже цікавим, оскільки питання, які тут обговорювали, ми вже проходили на практиці. Маю на увазі придбання підприємством господарств чи ферм. Ми розглядали різні варіанти. Йшлося навіть про будівництво ферми на новому місці з нуля, розглядали варіант переоснащення діючої ферми, і він виявився кращим, але цей бізнес треба було виокремлювати в самостійний проект. Ми розуміємо, що в ідеалі виробник молока має займатися його виробництвом, переробник – переробкою, а торговий дім – реалізацією... Був період, коли ми одночасно робили і те й інше, але подібний менеджмент виявився неефективним. Зараз у придбаних господарствах, а їх у нас п'ять, обов'язково залишаються провідні спеціалісти, ті, які там працювали, але компанія для зв'язку з «центром» ставить ще й свого менеджера. Молоко в таких господарствах закуповують за ринковими цінами, інакше буде нецікаво його виробляти.

Завдання нашого відділу – стабільно забезпечувати виробництво сировиною за оптимальною ціною – щоб це було цікаво і нам, і виробнику молока. Заготовляємо його у Черкась-

кій, Полтавській, Київській та Кіровоградській областях. Ми рекомендували себе як стабільне підприємство, яке розраховується своєчасно, то ж зараз не маємо проблем із сировиною. У нас складаються гарні, партнерські відносини із здавачами молока. І те, що селяни ставляться до цього добросовісно, свідчить той факт, що вони купують нашу продукцію: сметану, йогурти, глазуровані сирочки. Знаючи, що вони годуватимуть цією продукцією своїх дітей, про фальсифікат уже не може йтися. Хоча усе молоко, що надходить, ретельно перевіряємо. На заготівельних пунктах у селах ставимо холодильні установки, обов'язково забезпечуємо приладами для аналізів. Передаємо туди мийні засоби, навіть марлю для селян. На місцях зна-

ють, що у будь-який день до них може прийти перевірка із заводської лабораторії. Завжди відслідковуємо температурний режим – під час заготівлі, транспортування. Про це вже дбає дочірнє підприємство «Юрія-транс», і молоко отримуємо не-

погане. Наші заготівельники одягнені у фірмовий одяг і почуваються членами однієї великої родини. Вони справді вболівають за справу. Й ось такі невеликі інвестиції також дають добрий результат.

Марина Михайленко, Інститут аграрного розвитку в Центральній і Східній Європі (Німеччина)

Я дуже задоволена семінаром, адже почерпнула тут багато цікавої інформації. До цього я вже читала статті Михайла Павличенка, в яких він аналізує стан виробництва молока в Україні. Для мене – науковця, який займається аграрним сектором, вони є дуже корисними. Зараз я досліджую тему фінансування в аграрному секторі, зокрема – у молочному. Тема фінансування великотоварних ферм в Україні сьогодні є дуже актуальною, болючою. Банки у нас не працюють або майже не працюють з аграрним сектором, практично відсутнє страхування, а ризики великі: існує залежність від кліматичних умов, від нестабільної політичної ситуації. Не дивно, що більшість молока в Україні виробляється в приватному секторі, де одна – дві корови. Для того, щоб перевести ці господарства у фермерські, де було б хоч по 15 голів, потрібен доступ до дешевих кредитів, як це є у західноєвропейських країнах. Ще один вихід – кооперативи, але це слово сьогодні ще лякає українців, нагадуючи їм про колгоспи. І мені

дуже цікаво було почути про досвід Томашпільського кооперативу на Вінниччині, який діє завдяки підтримці Проекту розвитку молочного сектора. Зрештою, корисно було почути про інші досягнення Проекту, прослідкувати тенденції щодо надойв молока в його пілотних господарствах. Це свідчить про те, що позитивні зрушення у цій галузі можливі.

Ми дізналися сьогодні про конкретні проблеми як виробників молока, так і переробників. А це не лише сировина. Не менш актуальною для молокоперобної галузі є тема модернізації виробництва, що теж потребує великих капіталовкладень. Отже, таке місце зустрічі, така точка дотику виробників і переробників є дуже потрібною, і сьогоднішній семінар став цією точкою дотику, де було сконцентровано інтереси обох сторін. Зазвичай вони рухаються паралельно і не чують одне одного. Зараз я бачу, що переробники стали глибше вникати в проблеми виробників молока, більше цим цікавляться, відслідковують ситуацію. Таким чином, тепер вони більше розумітимуть виробників, і обидві сторони зроблять крок назустріч одна одній. Молочна галузь буде розвиватися. Ми створимо крупнотоварне виробництво, а ті дрібні селянські господарства підніmemo до рівня фермерських чи кооперативів, які колись так само прийдуть до великотоварних ферм.

Ще хочу сказати, що для мене дуже цікавими були коментарі пристуніх. У залі сидів успішний виробник молока, який відстоював свою точку зору, називав конкретні проблеми. Так само цікавими були коментарі фіхівців з сировини великих підприємств – «Люстдорф», «Юрія», які ділилися власними здобутками і проблемами. Здається, вони чули одне одного.

Ольга Козак, Національний науковий центр, Інститут аграрної економіки, IFCN

Я представляю тут вітчизняну науку і є єдиним представником України в міжнародній глобальній мережі IFCN. Це науково-дослідна організація, яка займається аналізом розвитку молочної галузі у світі. Учасниками цього проекту є 73 країни. Щороку видаємо довідник, який містить інформацію про стан справ у молочній галузі на глобальному рівні. Для цього кожна країна надсилає нам звіт.

Хочу зауважити, що сьогодні в Україні проявляються ті ж тенденції на ринку молока, що й в усьому світі. Молочне виробництво скрізь переважно є дотованим. Якщо забрати дотації, то більшість європейських ферм стануть збитковими. Для України ще характерна Perezайнятість на молочних фермах: наприклад, на фермі, де налічується 120 голів худоби, може бути 200 працюючих... А надалі перед нами постануть інші питання: як відобразиться на нашому молочному ринку спільна європейська аграрна політика? Як це впливатиме на функціонування ферм, переробних підприємств? І низка ін-

ших... Тому дуже корисними є ось такі семінари, де обговорюють актуальні питання. На сьогоднішньому мені дуже сподобалась влучно подана інформація. Хоча називали цифри, до яких усі мають доступ, їх було подано з тактичної точки зору і для практичного їх використання.